

ישראל: הרהורים בעת סערה

מאת פרופ יצחק אדיג'ס

17 בנובמבר 2025

מאז ה-7 באוקטובר אני צופה מדי ערב בחדשות הטלוויזיה בישראל, ללא החמצת שידור אחד. שגרה זו הדגישה בעוצמה את הפער בין האופן שבו המציאות מוצגת בטלוויזיה לבין הדברים שאני שומע ישירות מחברים. בטלוויזיה, תמונות של אבל והלוויות מופיעות לפתע לצד פרסומות יומיומיות—לעיתים למוצרים טריוויאליים כמו משחת שיניים.

ובמקביל, חבריי מתארים אומה השרויה בייאוש עמוק ומתמשך, גם על רקע הישגים צבאיים. ובכל זאת, חיי היומיום נמשכים: מסעדות מלאות, חיי התרבות פעילים, ונסיעות לחו"ל נמשכות כרגיל.

סתירה זו מעוררת שאלה מרכזית:

מדוע הייאוש כה עמוק בעוד שחיי היומיום כמעט ואינם משתנים?

מקורו של ייאוש זה בתחושה ששתי בעיות יסוד המאיימות על ישראל—הבעיה הפלסטינית והקיטוב הפנימי בתוך החברה הישראלית—אינן זוכות לטיפול המתקבל על הדעת פוליטית ואינן מתקרבות לפתרון. עבור רבים, שתי הבעיות נראות בלתי פתירות.

I. הבעיה הפלסטינית

מעבר למחיר האנושי המיידי, מיליוני פלסטינים חיים ללא עתיד, ללא זכויות וללא זהות לאומית ברת קיימא. הקהילה הבינלאומית מגלה חוסר נכונות משמעותי לקלוט אותם או להציע פתרונות ברי קיימא ארוכי טווח. כתוצאה מכך, הם נותרים נטולי אופק, תקועים במצב שאינו בר-קיימא.

כל פלסטיני הנולד למציאות זו—ובהשפעת זרמים אידיאולוגיים אסלאמיים גלובליים המכילים שאיפות להגמוניה מוסלמית עולמית—הוא, בעיניי, פוטנציאל לטרור. המאמץ למגר את הטרור הופך, למעשה, למאמץ למגר אומה שלמה—משימה שההיסטוריה מראה שוב ושוב כי אינה אפשרית. משטרים ניתן להפיל; את רוחו של עם אי-אפשר להשמיד.

II. הבעיה הפנימית

ציר נוסף של חוסר יציבות נובע מהקיטוב העמוק בתוך החברה הישראלית. קבוצה גדולה של יהודים חרדים אינה משרתת בצבא ואינה תורמת לצמיחה הכלכלית. חייהם מוקדשים ללימוד תורה וכתבים דתיים אחרים. פער זה יוצר עוינות גוברת בקרב יהודים חילוניים וליברליים, שהם אלה שמניעים את הכלכלה ונושאים בנטל הביטחוני.

החילונים רואים בחרדים טפילים. מנגד, החרדים רואים בחילונים בוגדים ביהדות, מבקרים אותם על אכילת חזיר, נהיגה בשבת, ואיי-שמירה על ההלכה. רבים מהחרדים אף מתנגדים לעצם קיומה של מדינת ישראל. אלוף בצהל אפילו קרא להם "גויים דוברי עברית."

לכך מצטרפים היהודים המשיחיים, אשר מעמיקים את הקרעים החברתיים ומגבירים את הייאוש. הם מאשימים את החילונים—ובעיקר את תושבי תל אביב—בנטישת החזון הציוני ושליחות הבנייה של הארץ שניתנה מאת האל. קואים להם "הבורגנים". החילונים, מצדם, רואים במשיחיים פשיסטים המעודדים אלימות נגד פלסטינים לשם יצירת מדינה יהודית טהורה.

הדחייה ההדדית הגוברת בין שלוש הקבוצות—ליברלים, חרדים ומשיחיים—הפכה למסוכנת. העוינות כלפי החרדים חריפה במיוחד. ראיתי לאחרונה בטלוויזיה סצנה שבה שוטרים הכו חרדים וגררו אותם על הרצפה; אילו התרחש מקרה כזה במדינה אחרת, המקרה היה מוכתר מיד כאנטישמיות.

כיצד, אם כן, ניתן להסביר את תופעת החיים ממשיכים כרגיל.

דפוס היסטורי עשוי להסביר תופעה זו. במשך אלפיים שנה שרדו היהודים באמצעות התאמה למצבי קושי, הימנעות מעימות עם בעיות בלתי ניתנות לפתרון, ושימור שגרת החיים. כאשר המצב נעשה בלתי נסבל, הם היגרו. ישראל, לעומת זאת, אינה מאפשרת יציאה כזו: הקשר הרגשי וההיסטורי לארץ מונע זאת. לכן, גם כאשר הייאוש גובר, החיים נמשכים—גם אם הם הולכים ומתכלים עם כל יום שעובר.

רבים מקווים שהבחירות הקרובות יביאו להחלפת בנימין נתניהו ולמשלה טובה יותר. אני ספקן. האופוזיציה מפולגת וחסרה חזון ברור להתמודדות עם הבעיות היסודיות. איני צופה שיפור משמעותי. יתרה מזו, אם יופעל לחץ בינלאומי לכפות פתרון של שתי מדינות, המצב עלול אף להחריף: חמאס או ארגון טרור אחר עשוי לעלות לשלטון כי ההתנגדות למדינה יהודית באזור ממשיכה. ממשל בינלאומי הוא, לכל היותר, פתרון זמני ושברירי. הפתרון לחיסול החמס הוא לחסל את הסבות לקיומו.

מה לעשות: החלום.

העם היהודי הוא עם טראומתי מאלפיים שנות רדיפות, אינקוויזיציות ושואה. עם בטראומה חי בפחד, וקהילות החיות בפחד נוטות להשתמש בכוח כדרך המרכזית לפתרון בעיות. דינמיקה זו, לדעתי, מסבירה רבות מההחלטות שהתקבלו בישראל.

הטרגדיה היא שגם הפלסטינים חיים בפחד, כתוצאה מהתרחבות ישראלית מתמשכת ודחיקתם ממקומם. גם הם פונים לכוח. כאשר שני הצדדים משתמשים בכוח, הפחד רק מתעצם, מה שמוביל לעוד שימוש בכוח. אני חרד מהמקום שאליו זה עלול להגיע. בל נשכך, ישראל מחזיקה בנשק גרעיני שהייתה אלטרנטיבה שמשה דין הציע במלחמת יום כפור.

הפתרון שיכול לעבוד מחייב שינוי תרבותי עמוק לשני העמים: מעבר מחיים בפחד לחיים באמונה שאפשר להיות יחד בהצלחה. ישראל צריכה ליזום בנייה של אמון וכבוד הדדי, להפסיק התרחבות טריטוריאלית, לעודד מיזמים משותפים, ולסייע בבניית עתיד לפלסטינים—כדי שיהיה להם מה להפסיד אם יבחרו בטרור. במצב הנוכחי, אין להם מה להפסיד במוות, ויש להם הרבה להרוויח בגן עדן.

חושב בקול,

יצחק אדיג'ס